

Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/
Journal of Travel and Hospitality Business
Cilt/Vol: 20(1),Yıl/ Year:2023, ss/pp,41-56
Gönderim Tarihi/ Received: 02.11.2022
Kabul Tarihi /Accepted: 20.01.2023
DOI: 10.24010/soid.1198465

Araştırma Makalesi/ Research Article

Apiturizmin Geliştirilmesi Kapsamında Apirota Oluşturulmasına Yönelik Bir Araştırma: Marmaris Örneği*

A Research on the Designing Apiroute within the Scope of Developing Apitourism: The Case of Marmaris

Dr.Öğr. Üyesi Nermin AYAZ DÖNMEZ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Turizm Fakültesi
E-posta: nerminayaz@mu.edu.tr

Fahri HELVACIOĞLU
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: fahrihelvacioğlu@gmail.com

Öz

Çalışmanın amacı, dinlence, deniz ve çeşitli alternatif turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği Marmaris'in, kırsal alanında arıcılık faaliyetleri ile ziyaretçi çekmeyi sağlayacak ve bölgede değer yaratacak apirota önerisi oluşturmaktır. Araştırma, Eylül 2022 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı Marmaris'in Hisarönü Körfezi ile İçmeler Koyu arasında çizilecek hattın güneyinde kalan ve arıcılık faaliyetleri yapılan kırsaldır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma alanında, apiturizmi geliştirme ve apirota oluşturmaya yönelik görüşlerin toplanması için görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış toplam 7 açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırma alanı ile ilgili derinlemesine bilgi sahibi olan yerel arıcı ve turizm profesyonellerinden oluşan 10 katılımcının görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda araştırma alanının, apiturizm arzına sahip olduğu; kırsaldaki kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerin bu arzı zenginleştireceği; apiturizm kapsamında yapılabilecek uygulamaların ve ürünlerin çeşitlendirilmesi gerektiği ortaya koyulmuştur. Elde edilen veriler ışığında apiturizmin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülen bir apirota geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Apirota, Apiturizm, Arıcılık, Marmaris, Kırsal Turizm

Abstract

The study aims to design an apiroute that will attract visitors with beekeeping activities in the rural area of Marmaris, and create value in the region. The research was carried out in September 2022. The research area is the countryside between Hisarönü Gulf and İçmeler Bay of Marmaris, which is located to the south of the line to be drawn and where beekeeping activities are carried out. The opinions of 10 participants, consisting of local beekeepers and tourism professionals who have in-depth knowledge about the research area, were taken. The qualitative research method was used in the research. In the field of research, the interview technique was used to collect opinions on developing apitourism and creating apiroute. A total of 7 open-ended questions were asked during the interviews. In the research findings; the research area has an apitourism supply; cultural, historical, and natural riches in the countryside will enrich this supply; It has been found that the practices and products that can be made within the scope of apitourism should be diversified. In light of the data obtained, an apiroute, which is thought to contribute to the development of apitourism, has been developed.

Key Words: Apiroute, Apitourism, Beekeeping, Marmaris, Rural Tourism

*Bu araştırma konusu, TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı tarafından yürütülen "2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı" kapsamında desteklenmiştir. Proje No: 1919B012101504.

Extended Summary

Purpose

The research aims to design an apiroute, which is a product that will attract visitors to the surrounding villages of the district with beekeeping activities in Marmaris, and that will create value in the region.

Background

Apitourism is a form of tourism related to bee products in beekeeping, ecology, food, and medicinal aspects. Apitourism includes activities such as visiting beekeeping activity areas, visiting beekeeping museums, observing honey production stages, different honey tasting, purchasing bee products such as pollen, beeswax, bee cake, and royal jelly, and watching live colonies (Wos, 2014: 66-67).

In a destination that has natural, historical, and cultural attractions, a route that includes all these attractions as well as beekeeping activities and covers a certain route can be called an apiroute. Apiroute is a thematic route based on getting to know, observing, experiencing, tasting, healing, learning, and purchasing beekeeping activities and products, enriched with visiting natural, historical, and cultural attractions. Apiroute allows apitourism participants to visit the destination in a more planned and systematic way.

Beekeeping is a production activity carried out by the people in the rural areas of Marmaris, both traditionally and modernly, with mixed methods. In Marmaris, tourism activities are concentrated on the coastline, but rural areas are the places where apitourism activities, planning, and investments can be made. Şeker (2020:368) states that apitourism is an additional opportunity for beekeepers to expand and strengthen their presence in the tourism market. In this context, it is important to support beekeepers with apitourism practices that will increase the added value of their products, provide economic development in the countryside, make a difference in competitiveness between destinations, and create new entrepreneurship and employment opportunities to strengthen and expand the presence of Marmaris countryside in the apitourism market.

Method

The qualitative research method, in which a process is followed to reveal perceptions and events realistically and holistically (Yıldırım and Şimşek, 2008:39) was used in the research. The research area is the villages in the south of the line drawn between Hisarönü Gulf and İçmeler Bay in Marmaris. The research sample is tourism professionals, local managers, and local beekeepers who may have rich experience and knowledge about the Marmaris countryside. An interview technique including semi-structured questions was used to collect data from the mentioned participants to create an apiroute.

Findings

Marmaris countryside has a high potential to perform apitourism practices. In light of the findings, the historical, geographical, and cultural attractions of the study area were determined. Although pine honey production and beekeeping activities in the destination are quite intense, practices in the field of apitourism are currently insufficient. Despite

this inadequacy, an apiroute has been created with the products and practices in the area.

Results

The countryside of Marmaris was examined in terms of its cultural, natural, and historical riches and beekeeping activities, and an apiroute proposal was formed, which is thought to contribute to the development of apitourism. With the development of an apitourism-themed route, it is foreseen that it will create a driving force in the implementation of activities such as apitherapy, apiwellness, apigastro, apisafari events, hotels, gastronomy workshops, souvenirs, hive observation, honey harvest, wax workshop, honey tasting. It is a necessity to produce products that can be used in apitourism to increase apitourism resource efficiency in the Marmaris countryside, which has a beekeeping and tourism supply.

Professional tourist guides specialized in apitourism will be needed when apiroute is put into practice. It is recommended to professional tourist guide chambers organize specialization activities in the field of apitourism guidance.

Apiroute, which was uncovered in this research for product development, is not suitable for over-tourism. There are many examples that a destination losing its texture and harmony when its carrying capacity is exceeded. For this reason, it is suggested that this product should not target the masses, but the consumer with a special interest in apitourism. The main goal should be to preserve the nature, culture, history, and social structure, without disturbing or changing it, to produce innovations with the understanding of sustainability and responsibility, and to leave the existing structure and tradition as a legacy to future generations.

1. Giriş

Turizm ve arıcılık faaliyetleri ve ürünlerini bir arada sunan apiturizm, arının biyoçeşitliliğin korunmasındaki rolünü anlamak, bilgi edinmek, yerel gastronomi ürünlerini tatmak ve yapmak gibi sebeplerle gerçekleşmektedir. Son yıllarda deniz, güneş ve kumsal turizmine alternatif olarak gelişen “arı rotaları”, “bal turları”, “bal rotaları”, “apitur”, “apirota” seyahat rotaları, kırsal bölgede kültürel ve doğal mirasa erişimde ve sürdürülebilir kalkınmada önemli fırsatlar sağlamaktadır.

Apiturizm dünya genelinde Slovenya, Polonya, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Ukrayna, İspanya gibi ülkelerde gerçekleştirilmekte olup bu ülkelerdeki apiturizm uygulamaları, arıcılık faaliyetlerini doğal ortamında gözlemlene, arıcılık müzelerini ziyaret, bal tadımı, bal mumu yapımı ve apiterapi gibi uygulamalardan oluşmaktadır. Bal üretimi, kovan sayısı, bal çeşidi gibi arıcılık faaliyetleri ile dünyada ilk sıralarda yer alan ülkemizin (Burucu, 2021:2-3), apiturizm faaliyetleri ve uygulamalarının henüz yeni güç kazanmaya başladığı düşünülmektedir.

Marmaris ve kırsalında geçmişte deniz ticareti, sünger avcılığı ve tarım; yöre halkının temel geçim kaynağı iken günümüzde ise ilçe merkezinde turizm, kırsalda ise tarım ve arıcılık en önemli geçim kaynaklarıdır. Turizm faaliyetleri kıyı şeridinde yoğunlaşan Marmaris’te, apiturizm faaliyetlerinin, planlamalarının ve yatırımlarının yapılabileceği alanlar kırsal bölgelerdir.

Şeker (2020:368) apiturizmin, arıcıların turizm pazarındaki varlığını genişletmek ve güçlendirmek için ek bir fırsat olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Marmaris

kırsalının apiturizm pazarındaki varlığını güçlendirmek ve genişletmek için arıcıların, ürünlerinin katma değerini arttıracak, kırsalda ekonomik kalkınmayı sağlayacak, destinasyonlar arası rekabetçilikte fark yaratacak ve yeni girişimcilik ve istihdam fırsatları oluşturacak apiturizm uygulamaları ile desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu noktada araştırmanın temel problem cümlesi şu şekilde ifade edilebilir:

- Marmaris kırsalındaki arıcılık faaliyetleri ile turizm faaliyetlerini bir arada barındıracak, bütüncül bir yaklaşımla, kırsalda değer yaratabilecek apirota oluşturulabilir mi?

Apiturizm faaliyetleri değer yaratmaya başladığında ise aşağıda yer alan sorulara yanıt alınmaya başlanabilir. Bu sorular, araştırmanın temelini oluşturan alt problemlerdir;

- Kıyı ve deniz turizminin doyum noktasına gelmesi sebebiyle Marmaris ilçe merkezinde yoğunlaşan turizm aktiviteleri apiturizm ve apirota ile kısmen kırsala çekilebilir mi?
- Kırsalın da turizm sektöründen ekonomik pay alması sağlanabilir mi?
- Apiturizm ve apirota ile arıcılık ürünlerinin katma değeri artırılabilir mi?
- Ülkemizin farklı yörelerinde gerçekleşen arıcılık faaliyetleri ile turizmi ortak paydada buluşturacak bir model yaratılabilir mi?
- Apirota ile destinasyonlar arası rekabetçilikte fark yaratılabilir mi?
- Apiturizm ile yeni girişimcilik fırsatları yaratılabilir mi?
- Rutin ve standartlaşmış tur programlarının aksine apiturizm kapsamında tasarlanacak apirota, destinasyon, ziyaretçi ve seyahat acenteleri açısından yenilikçi bir ürün olabilir mi?
- Hobi olarak geleneksel ya da modern arıcılık faaliyetlerine ilgi duyan, şifa bulmak, gözlem yapmak isteyen ziyaretçilere apirota ile yenilikçi bir deneyim yaşatılması ve seyahat acentelerinin özgün bir ürün pazarlaması sağlanabilir mi?

Araştırmanın çıktısı, Marmaris kırsalında arıcılık faaliyetleri ve ürünleri ile doğal, kültürel ve tarihi çekicilikleri bütüncül olarak ele alarak tasarlanacak apirota tur rotası olacaktır. Bu açıdan diğer araştırmalardan farklı, yenilikçi ve özgündür. Uygulanabilir ve somut bir turizm ürünü araştırma ve tasarlama açısından araştırmanın literatüre ve apiturizmin gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma apiturizm ve apirota ile ilgili literatür, yöntem, bulgular, apirota tasarımı ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

2. Apiturizm ve Apirota

Apiturizm, arıcılık, ekoloji, gıda ve tıbbi yönleriyle arı ürünleriyle bağlantılı bir turizm şeklidir. Apiturizm; (kelime kökeni Api, Latince bal arısı anlamındaki *Apis mellifera* dır) arıcılık faaliyet alanlarını ziyaret, arıcılık müzelerini ziyaret, bal üretim aşamalarının gözlemlenmesi, farklı bal tadımı, polen, bal mumu, arı keki, arı sütü gibi arı ürünlerinin satın alındığı, canlı koloni gözlemi gibi etkinlikleri içerir (Wos, 2014: 66-67). Bu tanıma ek olarak apigastro- arı ürünleri ile yapılan gastronomi ürünlerinin yapımı ve tadımı; apiterapi- arı ürünleri ile tedavi; apiinhalasyon- kovan havası soluma; apispa- apiwellness arı ürünleri ile rahatlama, masaj; apisafari- arıcılık odaklı safari turların da apiturizm kapsamında değerlendirildiği söylenebilir.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde apiturizmle ilgili çalışmalar gerçekleştirmiş araştırmacıların farklı odak noktaları olduğu görülmüş ve bu çalışmalar kategoriler altında sunulmuştur.

Tablo 1: Apiturizm Alanında Yapılan Çalışmalar ve Kategorileri

Gastronomi Odaklı	Gastronomi Müzelerinden Marmaris Bal Evi (Bekar ve diğ., 2017) Arı Ürünleri ve Gastronomi Turizmi (Akar Şahingöz ve İnci, 2018) Arıcılık Müzesi ve Gastronomi Turizmi (Şahin ve Aydın, 2021) Balın Gastronomide Kullanımı (Kardeş ve Baycar, 2021)
Apirota Odaklı	Apitur ve Apirota (Gleeson, 2014) Doğu Karadeniz Bölgesinin Apiturizm Potansiyeli ve Apirota Önerisi (Arıkan Saltık ve diğ., 2019) Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Api-Turizm Rotalarına Teorik Yaklaşım (Gascon ve Rubio-Gil, 2022)
Destinasyon Yönetimi Odaklı	Muğla'da Arıcılık ve Turizm (Öter, 2010) Şili'de Apiturizmin Katma Değeri (Shiffler, 2014) Avrupa'da Apiturizm (Wos, 2014) Arı Turizmi ve Muğla'da Uygulanabilirliği (Bahar ve Yılmaz, 2016) Bulgaristan'da Apiturizm Kaynakları (Grigороva ve diğ., 2016) Coğrafi Bilgi Sistemlerinde Çok Kriterli Değerlendirme Kullanılarak Apiturizm İçin Uygun Bölgelerin Belirlenmesi (Pantoja ve diğ., 2017) Apiturizmin Türkiye'deki Yeri ve Önemi (Suna, 2018) Apiturizm Rehberi (Porter, 2020) Sivas İlinin Apiturizm Potansiyeli (Şeker, 2020) Muğla İli Arıcılık Potansiyeli ve Apiturizm (Çukur ve Çukur, 2021) Apiturizmin İran'daki Geleceği (Fathi ve diğ., 2022) Kalkınma Modeli Olarak Ekoköyler ve Apiturizm (Gonzalez-Arnedo ve diğ., 2022) Arı Turizminin Kırsal Kalkınma Üzerindeki Etkisi (Uzun ve diğ., 2022)
Eğitim-Ürün Odaklı	Apiturizm'de Eğitim Turları (Madrás-Majewska ve Majewski, 2013) Turizmde Arıcılığın Kullanımı (Suna, 2020) Yaratıcı Turizm Kapsamında Apiturizm (Cesur, 2021) Bal Arıları ve Apiturizm (Topal ve diğ. 2021)
Kültür Odaklı	Apikültür ve Apiturizm (Sivic, 2013) Slovenya'nın Apikültürel Gelenekleri (Arih ve Korosec, 2015) Filipin'de Apiturizm ile Yayılan Sosyal Yenilikler (Rivera, 2020)
Sağlık Odaklı	Api-Turizm ve Api-Sağlık (Korosec, 2016) Sağlık Turizmi Açısından Apiturizm (Suna, 2018) Apiterapi ve Apiturizmin Orjini ve Geliştirilmesi (Suligoj, 2021)

Kaynak: Araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur

Arı ürünlerinden faydalanarak sağlık bulma, tedavi, iyi hissetme, kozmetik uygulamaları, nefes çalışmaları, gastronomi, tadım, yemek yapma, bilgi paylaşımı, hobi, fotoğraf, doğal hayat gözlemleme, doğayı tanıma, deneyimlerden faydalanma ya da deneyim aktarma ve geliştirme ürünlerine erişim apiturizme katılmanın temel motivasyon kaynaklarından olabilmektedir. Arıları, doğal ortamında gözlemlemek bir başka motivasyon kaynağıdır. Lemelin ve diğ., (2019: 733) enmototurizm (yani böcek odaklı turizm) ve buna bağlı olarak yaban hayatı turizmi doğrultusunda, arı sürülerinin doğal ortamlarında görülmesi için turlar düzenlendiğini belirtmektedir.

Avrupa coğrafyası içinde muhtemelen en gelişmiş apiturizm uygulamaları örneği Slovenya'da bulunmaktadır. Arih ve Korosec (2015: 965-971) ülkedeki apiturizm uygulamalarının arıcılığa yeni başlayanlar için yöntemleri öğrenme, deneyimli arıcılar için tecrübeleri paylaşma, arılarla ilgili tedaviyi merak edenler için apiterapi, Carnica arısı, Siyah Sicilya arısı veya diğer arı türlerini merak edenleri bilgilendirme vb. amaçlı uygulamalar olduğunu belirtmektedir. Arıcıların iş başında gözlemlenmesi, koloninin doğal bütünlüğüne saygı duyan ve arının refahını düşünen bio-dinamik arıcılık yöntemlerinin öğretilmesi, çeşitli kovan sistemlerinin gösterilmesi, arı poleni, arı sütü ve propolis üretim aşamaları ve bu ürünleri sağlık üzerindeki yararlı etkilerine ilişkin seminerler öne çıkan etkinlikler arasındadır. Arıcılık müzelerine ve tipik Sloven arı evlerine yapılan ziyaretlere ek olarak, özel arıcılık ekipmanı satın alma, balmumu ürünlerin imalatı, ballı hamur yemekleri ve köpüklü bal likörleri tatmak apiturların birer parçasıdır. Arı evinde apiterapi denemesi, canlandırıcı bio-masaj ve bal banyosu, api wellness, ülkede gerçekleştirilen apiturizm uygulamalarındandır (Apiturizem, 2022).

İspanya'da La Ruta de la Mielin Guadalajara (Guadalajara Bal Rotası), Flora y Miel Routes (çiçek ve bal rotası), Malaga Colmenar kasabasında Bal Müzesi, Pastrana kentindeki Uluslararası Arıcılık Fuarı, apiturizm ve apirota kapsamında değerlendirilen bazı örneklerdir. Nepal'in Annapurna bölgesinde yılda iki kez gerçekleşen Bal Avcıları etkinliği yine apiturizm için çekicilik unsurudur (Gascon ve Rubio-Gil, 2022:1155).

Marmaris kırsalında arıcılık temalı bir müze olan Osmaniye Köyü Balevi Müzesi, araştırmacıların gözlemleri neticesinde apiturizm kapsamında değerlendirilebilecek temel ürün olarak görülmektedir. Müze, arıcılık faaliyetlerinde ve uygulamalarında kullanılan geleneksel ve modern yöntemlerin tarihsel gelişimini ziyaretçilere sergilemektedir. Ayrıca müzede arı kovanlarını gözleme, arı havası soluma ve arı sesi odaları vb. uygulamaları örnek birimlerde deneyimlenmeye ağıttır.

Tüm veriler ışığında apirotaların, arıcılık faaliyetleri ve arı ürünlerini merkeze alan doğal, tarihi ve kültürel çekicilikleri de barındıran seyahat rotaları olduğunu belirtmek mümkündür. Daha da detaylandırılacak olunursa apirota, arıcılık faaliyetleri ve ürünlerini tanıma, gözleme, deneyimleme, tatma, şifa bulma, öğrenme, satın alma temelli, doğal, tarihi, kültürel çekicilikleri ziyaret ile zenginleştirilmiş tematik bir rota olarak tanımlanabilir. Apirota, apiturizm katılımcılarının daha planlı ve sistemli bir şekilde destinasyonu ziyaret etmesine ve uygulamalardan faydalanmasına olanak sağlaması muhtemeldir.

Gascon ve Rubio-Gil (2022:1156)'e göre apiturizm rotaları gelişmekte olan bir turizm faaliyeti modelidir. Apiturizm ve apirotalar, bölgelerin sosyo ekonomik ve sürdürülebilir kalkınmasını harekete geçirir. Bu turizm türü çevreye saygılı olup, doğal-kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar. Apiturizm, kırsal alanların gelişimi için bir fırsattır (Arih ve Korosec, 2015; Schouten ve diğ. 2019). Üstündağ ve Özer (2021:429) kültürel rota oluşturulmasında en temel amacın turizmin gelişimine katkı sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Kırsal turizm, sağlık turizmi, agro turizm, yeşil turizm, eko turizm, sorumlu turizm, enmototurizmi gibi pek çok turizm türü ile anılabilecek apiturizmin ve apirotaların Marmaris kırsal turizmine şu şekilde etkileri olacağı öngörülmektedir;

- Kültürel miras, tarihi, doğal varlıkların ve çevrenin korunması ve bu bilincin oluşması,
- Kıyı şeridindeki aşırı turizm baskısının azalması, bir kısmının kırsala çekilmesi,
- Kırsalın da turizm sektöründen ekonomik pay alması,
- Kırsalda altyapı, ulaşım ve haberleşme hizmetlerinin güçlendirilmesi,
- Kırsalda istihdam olanakları yaratılması,

- Kırsalda istihdam olanakları ile dışarı göçün azalması,
- Arıcılık faaliyetleri ve ürünlerinin katma değerinin yükselmesi,
- Apirota ile destinasyonlar arası rekabetçilikte fark yaratılması,
- Apiturizm ile yeni girişimcilik fırsatları yaratılması ve
- Ziyaretçiler için yenilikçi bir ürün olmasıdır.

Tüm bu olası pozitif etkilerin, bölge turizminde çeşitlilik sağlanması ve kırsal kalkınmayı desteklemesi öngörülmektedir.

3. Yöntem

Araştırmada, algıların ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin takip edildiği (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39 Akt.Karataş, 2017:71) nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden olan durum çalışması araştırmanın desendir. Merriam (2013) durum çalışmasını sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Creswell (2007)'e göre durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (göziemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Akt.Subaşı ve Okumuş, 2017:420). Bu araştırmada durum çalışması deseni, çalışmanın temel amacı olan apirota geliştirilebilmesinde ihtiyaç duyulan görüş, öneri ve bilgiye ulaşmada bir yöntem olarak kullanılmıştır. Durum çalışması deseni ile şu problem cümlesi doğrultusunda araştırmayı gerçekleştirme hedeflenmiştir: "Marmaris kırsalında arıcılık faaliyetleri ve doğal, kültürel ve tarihi çekicilikleri bir arada barındıracak bütüncül bir yaklaşımla apiturizm faaliyetleri odaklı apirota önerisi oluşturulabilir mi?".

Araştırmanın evreni turizm profesyonelleri ve yerel arıcılardır. Nitel araştırmada problemi en iyi şekilde anlamlandırabilecek ve en fazla katkı sağlayabilecek nitelikteki katılımcıların araştırmaya dahil edilmesi önem taşımaktadır. Bu sebeple, araştırmada örnekleme teknikleri arasından, ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Marmaris kırsalı ile ilgili zengin deneyim ve bilgiye sahip olabilecek bir grup, çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmanın katılımcı grubu Marmaris kırsalı, turizm ve arıcılık ile ilgili çeşitli bilgi ve deneyim sahibi olan katılımcılarla sınırlandırılmıştır. Katılımcılar akademisyen, yerel arıcı, yerel yönetici, seyahat acentesi temsilcisi, veteriner ve profesyonel turist rehberlerinden oluşmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: Araştırma Yöntemine İlişkin Bilgiler

Araştırma Türü	Katılımcılar	Veri Toplama Tekniği	Veri Analizi ve Bulgular	Sonuç
Nitel Araştırma	Arıcılar, Turizmciler, Profesyonel Turist Rehberleri, Yerel Yönetici, Veteriner, Ziraat Mühendisi	Görüşme	Katılımcıların görüşlerinin değerlendirilmesi	Apirota önerisi oluşturulması

Araştırmada, apirota önerisi oluşturmaya ilişkin görüş ve bilgiye ulaşılması amaçlanmıştır. Bu sebeple araştırmada veri toplama amacıyla görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39-40 Akt. Karataş, 2017:72). Araştırmada, görüşme tekniği ve bu teknikte kullanılan yarı yapılandırılmış sorular ile farklı görüşlerin belirlenmesi ve derinlemesine bilgiye ulaşma amaçlanmıştır.

Literatürde, araştırmanın amacına yönelik soru formunun eksikliğinden dolayı, görüşme soruları araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış soruları içeren görüşme formu, turizm alanında bir akademisyen ve bir profesyonel turist rehberi tarafından soruların açıklığı, uygunluğu, yeterliliği vb. açılardan; bir Türk Dili akademisyeni tarafından ise anlam kayması, anlatım bozukluğu vb. açılardan değerlendirilmiştir. Uzmanların değerlendirmeleri doğrultusunda görüşme formuna nihai şekli verilmiştir. Soru formu, katılımcıların sosyo-demografik ve iletişim bilgilerine cevap arayan sorular ile araştırma alanının apiturizm kapsamında değerlendirilebilecek kültürel, tarihi, coğrafi çekicilikleri, arıcılık faaliyetleri ve apirota geliştirilmesine yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmayı hedefleyen 7 soruyu içermektedir. Araştırmanın görüşme formu etik kurul onayı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Karar No:123 ile 01.09.2022 tarihinde alınmıştır.

Görüşmeler 2022 yılı Eylül ayında, yüz yüze ve çevrimiçi görüşme olarak gerçekleşmiş ve görüşmelerin 20-30 dakika arasında olması sağlanmıştır. Görüşmelerin uzun olması tecrübe edilen faaliyetler ve öneriler hakkında daha detaylı veri elde edilmesini sağlamaktadır. Katılımcıların izni ile ses kaydı alınmıştır. Görüşme sonrasında ses kayıtları çözümlenerek yazıya dökülmüş ve kodlamaya hazır hâle getirilmiştir. Kodlanma sürecinde katılımcılar K1, K2..., şeklinde kodlanmıştır.

Nitel araştırmalarda ideal bir örneklem büyüklüğü için temel kural, bilgilerin doyuma ulaşmasıyla oluşan tekrarlanma döngüsüdür. Bir noktadan sonra tüm yeni örneklem, araştırmanın geçmiş bölümlerinde yer alan örneklemin sunduğu veriyi sunacaktır (Morgan ve Morgan, 2008 Akt. Baltacı, 2018:262). Yapılan 10 görüşme sonrasında verilerin tekrara düşmesi nedeniyle, verilerin doygunluğa ulaştığı düşünülerek görüşmeler tamamlanmıştır.

Tüm araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin belli bir düzeyde sağlanması beklenmektedir. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik kriterlerinin sağlanması için Merriam'ın (2013) "iç geçerlilik (inandırıcılık), dış geçerlilik (aktarabilirlik), iç güvenilirlik (tutarlılık) ve dış güvenilirlik (teyit edilebilirlik)" stratejilerine odaklanılmıştır. Güvenilirlik, okuyucuların, çalışmanın içerdiği deneyimleri katılımcıların deneyimlerini aktarırları aracılığıyla algılayabilmelerinin ölçütüdür (Thomas ve Magilvy, 2011: 152). Araştırmacının sonuçlarında sunduğu gerçekliğin, katılımcıların ortaya koyduğu gerçeklikle örtüşür durumda olmasına odaklanır (Sinkovics ve diğ. 2008: 699 Akt. Şener ve diğ.,2016:273). İç geçerlik bağlamında, uzman görüşü alınmış, katılımcı teyidi sağlanmıştır ve katılımcılar, rahat bir ortamda samimi cevap vermeleri hususunda teşvik edilmiştir. Çalışmanın dış geçerlik bağlamında veri toplama aracı ve süreci, veri analiz süreci, katılımcıların özellikleri, katılımcıların seçim şekli, kullanılan yöntemin gerekçesi gibi tüm araştırma süreci detaylı olarak açıklanmıştır. İç güvenilirliğin sağlanması için ise kayıt cihazı kullanılarak veri kaybı önlenmiştir. Çalışmanın dış güvenilirliği için veriler sonuç kısmında uygun bir biçimde tartışılmış ve tutarlılığı kontrol edilmiştir.

Bu araştırmada Marmaris kırsalı, turizm ve arıcılık ile ilgili çeşitli bilgi ve deneyim sahibi olan katılımcıların soruları samimi şekilde cevaplamaları ve veri toplanması

amaçlanmıştır. Toplanan veriler ise betimsel analiz ile işlenmiştir. Elde edilen betimleme ise apirota harita önerisi ile görsel olarak sunulmaktadır.

4. Bulgular

Araştırmada katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özellikleri belirlemeye yönelik tanımlayıcı sorular sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğunu erkek ve 42 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Eğitim durumlarına göre değerlendirildiğinde ise çoğunluğu lisans mezunudur.

Tablo 3: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	İkamet
K1	K	43	Lisans	Profesyonel Turist Rehberi	Marmaris
K2	K	48	Lisans	Profesyonel Turist Rehberi	Marmaris
K3	E	43	Ortaokul	Arıcı	Marmaris
K4	E	42	Lisans	Balevi Proje Sorumlusu	Marmaris
K5	E	62	Lisans	Apiterapi Uzmanı	Ula
K6	E	48	Lise	Muhtar, Turizmci	Marmaris
K7	E	43	Doktora	Akademisyen	Muğla
K8	E	38	Lisans	Veteriner	Muğla
K9	E	48	Lisans	Ziraat Mühendisi, Arıcı	Ula
K10	E	21	Lisans	Turizmci	Marmaris

Apirota tur rotası önerisi oluşturulmasına yönelik bilgi parçalarına ulaşma konusunda mesleğin önemli bir göstere olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların mesleklerinin arıcılık ve turizm konularıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Yaşam yerleri açısından katılımcıların çoğunlukla Marmaris ve çevresinde ikamet ettiği görülmektedir. Bu noktada katılımcıların iş, eğitim, yaşam vb. amaçlarla Marmaris çevresinde bulduklarını belirtmek gerekmektedir (Tablo 3).

Tablo 4: Marmaris Kırsalı ile İlgili Görüşme Temaları ve Katılımcılardan Elde Edilen Bulgular

Apiturizm Potansiyeli	Var 10 Yok 0
Kırsal Kültürü Yansıtan Hikâye, Rivayetler	Bördübet Adı Rivayeti, Orhaniye Köyü Adı Rivayeti, Osmaniye Köyü Adı Rivayeti, Turgut Köyünün Adı Rivayeti
Kültürel, Coğrafi, Tarihi Değerler	Doğal: Çam Balı, Çam Ormanları, Defne Ürünleri, Deniz, Koylar, Yürüyüş Yolları, Bayır Köyü Anıt Çınar Ağacı, Bozburun Kekiği, Orhaniye Kızkumu, Turgut Şelalesi Tarihi: Turgut Piramit Mezar Kültürel: Arıcılık, Bayır Zeytinyağı Sıkım Atölyesi, Bozburun Tekne İmalatı, Değirmenyanı Değirmeni, Osmaniye Balevi, Osmaniye Köy Kahvaltısı, Söğüt Deniz Ürünleri (Kurutulmuş Ahtapot Vb.), Turgut Halı Kooperatifi, Turgut Köy Meydanı, Turgut Okul-Cami-Köyevi.
Apirota ve Kapsamı	Başlangıç: İçmeler, Marmaris, Osmaniye Kapsam: Bayır, Bencik, Bördübet, Çiftlik, Datça, Hisarönü, Orhaniye, Selimiye, Söğüt, Turgut

Tablo 4'ün devamı

Apiturizmde Eksik Görülenler	Apiterapi Tesisleri, Arı Gözlem Alanları, Arıcılıkla İlgili Farklı Ürün Geliştirilmesi, Bal Hasadı Uygulamaları, Ballı Ürün Geliştirilmesi, Çam Balının Faydalarının Anlatılması, Gastronomi Atölyeleri, Her Köyde Arıcılıkla İlgili Müze veya Atölye Arıya Temas Edecek Aktiviteler, Rotalar, Yönlendirme Tabelaları
Api-Gastronomi Ürünleri	Arı Ekmeği, Arı Sütü, Bal, Bal ile Yapılan Mısır Unu Helvası, Bal Mumu, Bal Şerbeti, Bal ve Kaymak, Bal Ve Susamla Yapılan Tatlı, Ballı Yoğurt, Çitirmek, Kıyam Tatlısı, Polen, Polen Ve Arı Sütü Karışımı Bal Propolis, Tahin/Bal
Apiturizmin Yaygınlaşması İçin Gerekenler	Yangın Önleyici Faaliyetler Yaygınlaşmalı, Arıcıların Bilinçlenmesi İçin Eğitimler Verilmeli, Bilinçli ve Modern Arıcılık Teknikleri Kullanılmalı, Arı Temalı Oteller Yapılmalı, Arılık ve Arı Çiftlikleri Çoğaltılmalı, Arı Ürünleri Satışındaki Tekelcilik Kaldırılmalı, Hammaddesi Bal Olan Farklı Ürünler Yapılmalı

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda katılımcılara çeşitli sorular sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Marmaris köylerinden Osmaniye, Bayır, Turgut, Selimiye, Bozburun, Taşlıca, Orhaniye, Söğüt, Hisarönü köylerinin arıcılık ve turizm potansiyeli hakkında düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların farklı ifadelerinde köylerin turizm arzının zenginliğinden bahsedilmiştir. Çam ormanları, yürüyüş yolları, denizi, koyları, kültürü, tarihi ve coğrafi zenginlikleri ile eşsiz bir konumda olan köylerle ilgili şu ifadeler belirtilmiştir.

“Slovenya, Polonya’ya turizm fuarlarına katılarak daha fazla Marmaris’te arıcılığı tanıtıyoruz. Balevi, turizmden yararlanamayan tek köy olduğu için, Osmaniye’ye kuruldu.” K4

“Yürüyüş rotalarında arılık ve arıcılık turizmi ile ilgili ürünler olmalı. Doğanın güzelliğiyle beraber tahmini 550 civarı arıcıya iş kapısı oluyor.” K5

“Marmaris doğasında yürüyüş rotaları belirlenip arıcılıkla ilgili tanıtım yapılabilir.” K7

“Osmaniye, Orhaniye apiterapi merkezleri olabilir” K8

Ancak özellikle 2021 ve 2022 yıllarında yaşanan ve ekosistemi olumsuz etkileyen, bölge flora ve faunasını büyük ölçüde yok eden orman yangınlarından dolayı katılımcılar bu durumun turizmi olumsuz etkilediğini de belirtmiştir.

“Turizm ve arıcılıkla ilgili tamamen umutsuzum.” K3

“Yangınla birlikte Orhaniye’de başta olmak üzere pek çok köyde arıcılık zorlaşmaya başladı fakat turizm potansiyelinin halen olduğunu düşünüyorum.” K10

Marmaris kırsalında arı ve arıcılık ürünlerinin yanında turizmi besleyecek olan kültürel öğelerinde bilinmesi apirota oluşumunu destekleyecek unsurlardır. Kültürel öğeler apirota önerisi oluşumunda durak noktaların çekiciliğini arttıracak unsurlar olarak görülür. Bu bağlamda Marmaris kırsal kültürü yansıtan hikâye, rivayetler konusunda katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Turgut köyünün isminin rahmetli Cumhurbaşkanı Turgut Özal’dan geldiğini duymuştum. Bölgeyi çok sevdiği için onun ismi köye verilmiş.” K1

“Bördübet’e gelen bir Rum asker tarafından bir hastalık taşınmış bölgeye, Rumların yaşadığı zaman. Köylüler zamanla bu askerin getirdiği hastalık yüzünden “köye ördü der” demişler. Daha sonra İngiliz bir tekneci bu köyün adının güzel olmadığını Birds Bed denmesini isteyerek İngilizce kuş yatağı anlamına gelen bu ismi koyar. Köy isminin Türkçe okunuşu zamanla Bördübet olur.” K3

“Orhaniye’nin ismi önceden Kırsal’ımış. Yunanlılar döneminde, kır saçlı Vasil yaşarmış ondan dolayı bu şekilde adlandırılmış.” K6

“Kurtuluş Savaşı’ndan önce Türkler ve Rumlar bir arada yaşarken Türkler Rumları sürmek için ayaklanmışlar. O arada Rumlar, Türkleri “Osmanlılar” ve “Osmaniyeli” diye adlandırmışlar ve köy bundan sonra Osmaniyeli ismini almış.” K10

Marmaris kırsalında apirota oluşumu kapsamında kültürel, coğrafi, tarihi değerler de öncelikli olarak ön plana çıkarılmalıdır. Katılımcıların apirota oluşumunda ön planda tuttuğu çekicilikler aslında oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Katılımcılar kırsalda turizm açısından var olan çekicilik unsurlarını şöyle açıklamıştır:

“Osmaniye köy kahvaltısı ile, Bozburun köyümüz tekne yapımıcılığı ile ünlüdür. Söğüt köyümüz deniz ürünleri, ahtapot vb. Orhaniye’de Kızkumu, Değirmenyanı’nda değirmen, Turgut köyünde piramit mezar, şelale.” K1

“Köylerin ziyaret edilecek yerleri saymakla bitmez. Mesela ben turlarımda Turgut köyüne giderim orada bir köy evi, okul, cami ziyareti yaparım grubumla, köy meydanında çayımızı içeriz, şelaleye gideriz, Turgut’taki halı kooperatifini ziyaret ederiz, Kızkumu’nda mola veririz. Bayır köyünde anıt çınar ağacı ve tarihi zeytin sıkım atölyesi var. Rehber olarak şunu söyleyebilirim köyler doğal kaldığı sürece köylü buralardan ekmek yer ama ne zaman ki kapasite üstü ziyaret çoğalır o zaman bu köylerden medet umma.” K2

“Bayır’da bulunan çınar ağacı ve Bozburun’da kekiğın öne çıkarılması. Flora fauna öne çıkarılmalı.” K5

“Orhaniye-Kız kumu, Bayır-Çınar ağacı, Turgut-Şelale, Bozburun-Tekne İmalatı, Balıkçık, Osmaniye-Arıcılık.” K6

Katılımcılardan Marmaris kırsalında apiturizm unsurları barındıracak, başlangıç-bitiş noktası ziyaret ve mola noktalarını içeren tur güzergâhı önerileri sorulmuştur. Katılımcılar görüşlerinde tur güzergâhı başlangıç ve bitiş noktalarını İçmeler, Marmaris, Osmaniye; turun kapsadığı köyleri ise genel olarak Bayır, Bencik, Bördübet, Çiftlik, Dağca, Hisarönü, Orhaniye, Selimiye, Söğüt, Turgut olarak belirtmişlerdir. Marmaris kırsalının turistik çekiciliklerinin zenginliği ile birbirinden bağımsız rotalar oluşturmanın mümkün olduğu görülmektedir.

Önerilen rotalarda arıcılık faaliyetleri ile ilişkili yeterli ziyaret noktası olmadığı bilinmektedir. Bu noktada katılımcılara Marmaris kırsalında apiturizmin geliştirilmesi kapsamında neler yapılabileceği sorulduğunda şu cevaplar alınmıştır: apiterapi tesisleri, arı gözlem alanları, arıcılıkla ilgili farklı ürün geliştirilmesi, bal hasadı uygulamaları, ballı ürün geliştirilmesi, çam balının faydalarının anlatılması, gastronomi atölyeleri, her köyde arıcılıkla ilgili müze veya atölye arıya temas edecek aktiviteler, rotalar, yönlendirme tabelaları gibi eksikliklerin giderilmesi.

Marmaris köylerinde apiturizm ile ilişkilendirilebilecek beş gastronomi ürünü ya da bal ve arı ürünleriyle yapılacak tarifler merhem ilaçlar nelerdir? Sorusuna katılımcıların yanıtı şu şekilde olmuştur: arı ekmeği, arı sütü, bal, bal ile yapılan mısır unu helvası, bal

mumu, bal şerbeti, bal ve kaymak, bal ve susamla yapılan tatlı, ballı yoğurt, çitirmek, kıyam tatlısı, polen, polen ve arı sütü karışımı bal, propolis, tahin/bal.

Arıcılık ve turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği Marmaris köylerinde apiturizm ile ilişkilendirilebilecek ve eksik olduğu düşünülen unsurlar sorulduğunda katılımcılardan gelen cevaplar şu şekilde olmuştur: yangın önleyici faaliyetler, arıcıların bilinçlenmesi için eğitim, bilinçli arıcılık, arı temalı otel, arılık ve arı çiftlikleri, arı ürünleri satışındaki tekelciliğin kaldırılması, hammaddesi bal olan farklı ürünlerin yapılması.

5. Marmaris Kırsal Alanı Apirota Önerisi

Bulgular ışığında önerilen apirotanın, arı ve arıcılıkla ilgili faaliyetleri ve ürünleri içermesi temel kriterdir. Bununla birlikte tarihi, coğrafi, kültürel çekiciliklerin ziyareti ve gözlemlenmesi apirota ile ilgili bir diğer önemli kriter olarak kabul edilebilir. Durusoy (2014) tarafından geliştirilen kültür rotası planlama ve yönetim modelinde yeri anlama, yeri değerlendirme ve son olarak yerin geleceğine ilişkin karar verme aşamaları, kültürel rotaların planlanması ve yönetimi için ana aşamalar olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada bulgular doğrultusunda Marmaris kırsal alanı anlaşılmış, değerlendirilmiş ve apirota tasarlanmıştır.

Apirotanın odak noktası arıcılık faaliyetleri ve arı ürünleridir. Bu noktada Osmaniye Balevi Müzesi, rota amacını karşılamaktadır. Hemen her köyde arıcılık faaliyeti gerçekleşmesine rağmen bal, polen, arı sütü vb. arı ürünleri haricinde ziyaretçilerin kovan gözlemi, bal hasadı yapabileceği arılıklar, ziyaretlere henüz uygun değildir. Bu sebeple apirotanın başlangıç noktası Osmaniye Balevi Müzesi olarak planlanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5: Marmaris Kırsal Alanı Apirota Güzergahı

Apirota Güzergahı	
Başlangıç/	
İçmeler-Köy kahvesi-Çay molası	
Osmaniye- Köy kahvaltısı	
Osmaniye-Balevi müze ziyareti	
Bayır-Anıt çınar ağacı	
Turgut Köyü- Şelale- Piramit Mezar-Halı kooperatifi	
Turgut Köyü okul- cami- (yabancı ziyaretçiler için) köy evi ziyareti ve bal tadımı	
Orhaniye-Kızkumu-Yüzme Molası	
Hisarönü Yüzme Molası	
Bitiş/ İçmeler	

Araştırma alanının arıcılık faaliyetleri ile tarihi, kültürel, coğrafi çekicilikleri göz önüne alındığında rotayı ve güzergâh seçimini etkileyecek çok sayıda değişken olduğu söylenebilir. Önerilen apirota araştırmacılar tarafından süre, zorluk, mesafe vb. açısından test edilmiştir. Uygunluğu onaylanan apirota güzergahları Tablo 5, apirota özellikleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Marmaris Kırsal Alanı Apirota Özellikleri

Tema	Apiturizm
Verilebilen Hizmetler	Konaklama, ulaşım, yiyecek-içecek hizmetleri
Arazi Zorluk Derecesi	Rahat-Orta zorlukta
Ziyaretçi Tipi	Günübirlik ve/veya konaklamalı ziyaretçi
Rota Üzerinde Hareket Tipi	Araç (maximum 27 kişilik araç)
Yolculuk Türü	Organize Tur, Bireysel Tur
Rotada Geçirilecek Süre	Tüm gün ve/veya Gecelemeli
Aktiviteler	Yürüyüş, müze ziyareti, yüzme
Rota Uzunluğu	62 km
Tur Süresi	8-9 saat

6. Sonuç ve Öneriler

Marmaris kırsalında çam balı üretimi ve arıcılık faaliyetleri gerçekleşmesine rağmen arıcılık faaliyetlerinin turizm odaklı değer yaratacak ürünleri yetersizdir. Osmaniye Balevi Müzesi ve köylerde satılan arı ürünleri haricinde ziyaretçilerin deneyimleyebileceği etkinlikler azdır. Bu kısıtlar göz önünde tutularak bir apirota oluşturulmuş, uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından önerilerde bulunulmuştur:

Kırsalda apiterapi, apiwellness, apigastro, apitur etkinlikleri ve arıcılık temalı müze, otel, gastronomi atölyeleri, hediyelik eşya, kovan gözlemlene, bal hasadı, balmumu atölyesi, bal tadımı vb. aktivitelerinin oluşturulması ve ürün geliştirilmesi ve çeşitlendirmesi yapılmalıdır.

Ziyaretçilerin sayılan aktiviteleri deneyimleyebilecekleri birimlerle farklı köylerde karşılaşması, örneğin api-gastronomi biriminin Turgut köyünde, apiwellness biriminin Orhaniye köyünde vb. dağılımı, yerel halk için mevcut fırsatların eşit şekilde değerlendirilmesi açısından anlamlı olacaktır.

Akademide, bal, propolis vb. arı ürünlerinin faydalarını ön plana çıkaran ürün geliştirme çalışmaları hız kazanmalıdır. Bununla birlikte apitedavi, apiwellness vb. uygulamaları yapacak sağlık uzmanlarının yetiştirilmesi bir apiterapi uygulamaları için ihtiyaçtır.

Turizm ile ilgili meslek odalarına, apiturizm alanında uzmanlaşmış profesyonel turist rehberleri eğitimi faaliyetleri; apiturizmde uzmanlaşmış seyahat acentesi sertifikası, apiturizm temalı konaklama birimleri tasarlanmasına teşvik edilmesi önerilmektedir.

Apiturizm ve apirota tutundurma faaliyetlerinde oluşturulan rotanın yerel paydaşlar, kamu kurum ve kuruluşları, STK, meslek odaları, kalkınma ajansları, turizmciler ve yerel halk tarafından kullanılması önerilmektedir.

Kamu kurumu ve özel sektör paydaşlarının, güzergâh ve aktiviteleri içeren apirota haritası, apirota rehber kitabı, tanıtım broşürleri, tanıtım afişleri, tanıtım videoları, gibi tanıtım faaliyetleri gerçekleştirmeleri önerilmektedir. Kent merkezine konulacak mobil arı evleri, kırsaldaki apiturizm faaliyetlerinin tanıtımı için önemli bir araç olacaktır.

Ürün geliştirme amacıyla yapılan bu araştırmada ortaya çıkarılan apirota, aşırı turizm için uygun değildir. Bir destinasyonun taşıma kapasitesinin üzerine çıkıldığında dokusunu, ahengini kaybettiğine dair birçok örnek mevcuttur. Bu nedenle bu ürünün kitleleri değil, apiturizme özel ilgisi olan tüketiciyi hedef alması önerilmektedir. Doğayı,

kültürü, tarihi, sosyal yapıyı koruyarak, bozmadan, değiştirmeden, sürdürülebilirlik ve sorumluluk anlayışıyla yenilik üretmek ve var olan yapıyı, geleneği özenle koruyarak gelecek nesillere miras bırakmak temel hedef olmalıdır.

Arıcılık faaliyetleri açısından zengin olan alanı, turizme entegre etme anlamında kısıtlar olduğu açıktır. Bir apiterapi ünitesi, kovan gözlemeleme birimi, bal hasadı birimi, apiwellness birimi vb. birimlerin şimdilik eksik olması araştırmanın da kısıtını oluşturmaktadır.

Gelecek çalışmaların, apiturizmin uygulanabilir olduğu farklı bölgelerde gerçekleştirilmesi ve benzer çalışmalarda bu sonuçlardan da faydalanılması önerilmektedir.

7. Kaynakça

- Akar Şahingöz, S. ve İnci, F. (2018). Bolu İlinde Üretilen Arı Ürünlerinin Gastronomi Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, Ek Sayı, 1, 519-533.
- Apiturizem. "Apiroutes". Erişim:18.10.2022 www.apiturizem.si/en/potovalna-agencija/
- Arıkan Saltık, I., Tekin, B. ve Mert, N. (2019). Doğu Karadeniz Bölgesi Apiturizm (Arıcılık Turizmi) Potansiyelinin İncelenmesi ve Bir Apirota Önerisi. *Euroasian Education Literature Journal, Avrasya Eğitim ve Literatür Dergisi, Özel Sayı*, Eylül, 264-273.
- Arih, I.K., ve Korosec. T.A. (2015). Api-Tourism: Transforming Slovenia's Apicultural Traditions into A Unique Travel Experience. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 193, 963-974.
- Bahar, O. ve Yılmaz, E. (2016). Arı Turizmi ve Muğla'da Uygulanabilirliği, *Muğla Arıcılık ve Çam Balı Kongresi*, 1-5 Kasım, 537. Fethiye, Türkiye.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Bekar, A., Arman, M. S. ve Sürücü, Ç. (2017). Turizmde Çekicilik Unsuru Olarak Gastronomi Müzeleri: Marmaris Bal Evi Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 468-477.
- Burucu, V. (2021). Ürün Raporu, Arıcılık. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporlar%C4%B1/2021%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporlar%C4%B1/Ar%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1k%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporu%202021-320%20TEPGE.pdf>
- Cesur, E. (2021). A Creative Approach in Creative Tourism: Apitourism. (Edt: Krystev, V., Çelik Uğuz, S., Efe, R. Kapluhan, E.) *Tourism Studies And Social Sciences*, 75-91.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2. Baskı). USA: SAGE Publications.
- Çukur, F. ve Çukur, T. (2021). Muğla İli Arıcılık Potansiyelinin Apiturizm Açısından Değerlendirilmesi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 27(2), 113-122.
- Durusoy, E. (2014). From An Ancient Road To A Cultural Route. *Institut Français D'études Anatoliennes*. <https://doi.org/10.4000/books.ifeagd.211>
- Fathi, M.R., Torabi, M. ve Saraj, S.R.M. (2022). The Future of Apitourism in Iran Based on Critical Uncertainty Approach and DEMATEL/COPRAS Techniques. *Journal of Tourism Futures*, Ahead of print, 1-18.

- Gascon, M.I. ve Rubio-Gil, A. (2022) Theoretical Approach to Api-Tourism Routes as a Paradigm of Sustainable and Regenerative Rural Development. *Journal of Apicultural Research*. Ahead of print, 1-16.
- Gleeson, G. M. (2014). *Api Tours Travel Agency Api Routes, Feel Api, Feel Slovenia*, Api Routes.
- Gonzalez-Arnedo, E.A., Izquierdo –Gascon, M. ve Rubio –Gil, A. (2022). Ecovillages As A Development Model And The Case Of Api Tourism In Sustainable Settlements. *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 20 (5), 1143-1161.
- Grigorova, Z., Stefka, T. ve Shopova, I. (2016). Resources for Apitourism in Bulgaria. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 5, 2, 79-89.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi . *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* , 1 (1) , 68-86 .
- Kardeş, M. ve Baycar, A. (2021). Balın Moleküler Gastronomideki Kullanımı. Gastronomide Alternatif Yaklaşımlar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları*, 173-187.
- Korosec, T.A. (2016). Api Turizmi, Api Sağlık, Api Terapi, Muğla Arıcılık ve Çam Balı Kongresi, 5 th International Muğla Beekeeping and Pine Honey Congress, 1-5 November, s.112-113. Fethiye, Türkiye.
- Lemelin, R., Boileau, E.S., ve Russell, C. (2019). Entomotourism: The Allure of the Arthropod. *Society & Animals*, 27(7), 733–750.
- Madras-Majewska, B. ve Majewski, J. (2013). Apitourism as a Form of Educational Tourism. *Research Papers of Wrocław University of Economics*, 304, 144-153.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Morgan, D. L. ve Morgan, R. K. (2008). *Single-Case Research Methods For The Behavioral And Health Sciences*. SAGE Publications.
- Öter, Z. (2010). Özgün Yerel Ürünlerin Uluslararası Ziyaretçilere Pazarlanması: Muğla'da Arıcılık ve Turizm Örneği. *2nd International Muğla Beekeeping and Pine Honey Congress*, October 5-8, Muğla.
- Pantoja, G.G., Contreras, M., Grimau, C., Montenegro, L. ve Ciencia, G. (2017). Determination of Suitable Zones For Apitourism Using Multi-Criteria Evaluation in Geographic Information Systems. *Ciencia e Investigación Agraria*, 44(2):139-153.
- Porter, L. (2020). *Places to Bee: A Guide to Api-tourism*. Toplight Books.
- Rivera, J. P., Alcantara, L. ve Harikumar, A. (2020). Diffusing Social Innovations in Philippine Apitourism. *Asia-Pacific Social Science Review*, 20(3), 163-181.
- Schouten, C., Lloyd, D., Ansharyani, I., Salminah, M., Somerville, D. ve Stimpson, K. (2019). The Role Of Honeyhunting in Supporting Subsistence Livelihoods Insumbawa, Indonesia. *Geographical Research*, 58, 64–76.
- Shiffler, K. (2014). *Api-Tourism as Added-Value: The Case Of La Ruta De La Miel in Chile*, Norwegian University of Life Sciences.
- Sinkovics, R.R., Penz, E. ve Ghauri, P.N. (2008). Enhancing the Trustworthiness of Qualitative Research in International Business. *MIR: Management International Review*, 48, 6, 689-713.
- Sivic, F. (2013). Apitourism: A Fusion of Apiculture And Travel in Verdant Lands, *Bee World*, 90 (3), 66-67.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (2) , 419-426 .
- Suligoj, M. (2021). Origins And Development of Apitherapy and Apitourism, *Journal of Apicultural Research*, 1-6.
- Suna, B. (2018). Api Turizm'in Türkiye'deki Yeri ve Önemi. *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 18 (1), 42-51.
- Suna, B. (2020). Turizmde Arıcılığın Kullanımına Keşifsel Bir Yolculuk. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Nisan, 31(1): 19-30.

- Şahin, Ö. ve Aydın, A. (2021). Kültürel, Gastronomik ve Turistik Değer: Muğla'da Arıcılık ve Özel Muğla Arıcılık Müzesi Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 459-473.
- Şeker, İ.T. (2020). Sivas İlinin Api-turizm Potansiyelinin İncelenmesi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 4(5), 364-373.
- Şener, S. , Bahçeci, V. , Doğru, H. , Sel, Z. G. , Ertaş, M. , Songür, S. & Tütüncü, Ö. (2017). Turizm Alanındaki Nitel Araştırmaların Güvenirlik ve Geçerlik Ölçütleri Kapsamında Değerlendirilmesi . *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* , 28 (1) , 7-26 .
- Thomas, E. ve Magilvy, J. K. (2011). Qualitative Rigor or Research Validity in Qualitative Research. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 16(2), 151–155.
- Topal, E., Adamchuk, L., Negri, I., Kösoğlu, M., Papa, G., Dârjan, M. S. ve Mărgăoan, R. (2021). Traces of Honeybees, Api-Tourism and Beekeeping: From Past to Present. *Sustainability*, 13(21), 116-59.
- Uzun, A., Dalgın, T., Çeken, H. ve Özer, Ç. (2022). Arı Turizminin Kırsal Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Marmaris Örneği. *Asya Studies-Academic Social Studies*, 6(22), 179-192.
- Üstündağ, K ve Özer, E. (2021). Kültürel Mirasa Katkı Sağlayan Kültür Rotalarında Yerelin Katılımı ve Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Bir Yaklaşım. *Planlama*, 31(3), 428–447.
- Wos, B. (2014). Api-tourism in Europe. *Journal of Environmental and Tourism Analysis*, 2, 1, 66.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU - 2
KARARI

Protokol No : 220135

Karar No : 123

Araştırma Yürütücüsü	Lisans Öğrencisi FAHRİ HELVACIOĞLU
Kurumu / Birimi	TUBİTAK / KONAKLAMA İŞLETMECİLİĞİ
Araştırmanın Başlığı	Apiturizmin Geliştirilmesi Kapsamında "Apirota" Önerilerine Yönelik Bir Araştırma; Marmaris Örneği
Başvuru Formunun Etik Kurula Geldiği Tarih	20.08.2022
Başvuru Formunun Etik Kurulda İncelendiği Tarih	İlk İnceleme Tarihi : 22.08.2022 1. Düzeltme Tarihi : 22.08.2022 2. Düzeltme Tarihi : 29.08.2022
Karar Tarihi	01.09.2022